

előtt tettünk szert bizonyos tudásra és hatalomra, mielőtt gyakorlásának minden következményét előre láttuk volna.

Az ember–természet kapcsolat az ember számára kikapcsolódást, pihenést jelent. Ennek a pihentető hatásnak egyik leggazdagabb forrása az ember és természet sok száz-ezer évre visszamenő, rendkívül mély kapcsolata. Gazdag viszonyról van szó, amely során ős szülünk, a teremtett Természet az ember minden érzékszervén át ezer meg ezer üzenettel szól hozzánk. Üzenet szól hozzánk az erdő zúgásában, a nádas suhogásában, a napfénynek a víz tükrén való játékában, a csikorgó hó vakító fehérségében, a tavaszi zöld rügy fakadásában, a hó alól kibúvó virágokban és még ezer és ezer hason-

ló jelenségben. De vajon megértjük ezeket az üzeneteket? Minden bizonnyal igen, még ha nem tudjuk mindig is szavakba foglalni. Nagy költőink, zenészeink és képzőművészeink tolmácsolásából megértjük vagy legalább átérezzük ezeket az üzeneteket. A természettel való kapcsolat révén egy életen át és egy életre szólóan élményekkel gazdagszik az ember. Ezért szeretjük a természetet, és ezért kell mindent elkövetnünk megvédelése érdekében. Ha ilyen módon szervezzük életünket és tevékenységünket, a Föld még hosszú ideig lesz otthona boldog nemzedékeknek, amelyek csak elismerően fogják értékelni és alkalmazni a ma emberének eredményeit. Ne engedjük teret a felelőtlen, hányaveti és életterünket romboló tetteknek.

AZ ERDÉLYI MAGYAR ORVOSMIGRÁCIÓ ÚJABB HULLÁMAI

■ Az 1989-es politikai fordulatot követő években jelentős bevándorlási hullám érkezett Magyarországra a Marosvásárhelyen végzett orvosok és fogorvosok köréből. Jóllehet ezt a tényt a hétköznapi tapasztalatok sokszorosan visszaigazolták, a jelenség első szakszerű feldolgozása csak későn jelent meg. [1]

Bár a kilencvenes években legnagyobb számban a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemen (MOGYE) kiadott diplomák kerültek honosításra Magyarországon, ezt a jelenséget részletesebb feltárás nem követte. E tényre az anyaországban nem figyeltek különösebben oda, pedig a MOGYE Magyarország határain kívül az egyedüli olyan felsőoktatási központ, ahol magyar nyelvű orvostudományok történelme. Annál élénkebben foglalkoztatta az erdélyi magyar közvéleményt az egyre nagyobb méreteket öltő erdélyi magyar orvostudományi migráció. A Kárpátokon túli kihelyezésre és gyakorta az azzal összefüggő külföldi, elsősorban magyarországi távozásra már a hetvenes években felhívták a figyelmet a szakemberek, és szociográfiai kötetekben is időszzerűnek bizonyult a téma. [2]

A nyolcvanas évek kényszerű hallgatását követően a marosvásárhelyi orvosegyetem elismert tanárai a kilencvenes évek elején/közepén különböző tanulmányokban, kötetekben foglalkoztak a marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés kérdéseivel, a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem történetével. [3, 4, 5]

Orvosi és gyógyszerészeti képzés Marosvásárhelyen

■ A kezdetektől egészen 1990-ig külön-külön folytak az általános orvosok és a gyermekorvosok képzése, majd 1990 után jött létre az egységes orvostudományi képzés. Szovjet mintára 1948–1951 között önálló Közegészségügyi Kar is létezett. A Fogorvosi Kar 1948-ban ugyan megkezdte a működését, viszont a sajnálatos egészségügyi politika miatt 1951-ben megszűnt a magyar nyelvű fogorvosképzés, és a hallgatók Kolozsváron folytatták és fejezték be tanulmányaikat. Kilenc évvel később, 1960-tól a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet ismét kibővült a Fogorvosi Karral, kezdetben hatéves, majd ötéves képzéssel, amely az 1990-es években

újából hatévesre bővült. [6] A Gyógyszerészeti Kar működése sem volt folytonos, mivel 1986–1989 között nem vettek fel új hallgatókat. [7]

Az eredendően csak magyar nyelvű Orvostudományi és Gyógyszerészeti Felsőoktatási Intézetet 1962-ben a romániai oktatáspolitikai kényszerűvé változtatta, majd elkezdődött a magyar szak fokozatos elsorvasztása. A magyar hallgatók aránya az 1984/85-ös tanévtől kezdve kevesebb mint felére csökkent, és a rövid idő alatt bekövetkező drasztikus változások miatt a diktatúra utolsó évében, 1989-ben alig több mint tucatnyi hallgatót vettek fel a magyar tagozatra. [8]

A romániai rendszerváltást követő helyzetben fokozatosan javult ugyan a magyar hallgatók aránya, de nem a kívánt mértékben. Kezdetben ugyanis az erdélyi fiatalok jelentős része nem a romániai felvételi vizsgákon vett részt, hanem magyarországi (orvosi) egyetemekre jelentkezett. Felvételük után áttelepültek Magyarországra tanulmányaik folytatása érdekében.

A magyar orvosok elvándorlása

■ Az 1989-es rendszerváltozást követően Romániában az a mondás járta, hogy minden harmadik magyar orvos elhagyta a hazáját. Becslések szerint 1994-ig közel 2800 Marosvásárhelyen végzett orvos és gyógyszerész keresett munkát külföldön, elsősorban Magyarországon, közülük mintegy ezeröttszázán az 1990-es évek elején távoztak. [8] Bár a fenti adatok kissé túlbecsültek, jól jelzik az orvos Exodus valós helyzetét és az abból következő problémákat. Kétségtelen tény, hogy a Romániából elvándorló értelmiségiek körében első helyen az egészségügyben dolgozók állnak.

Az orvosok fokozott elvándorlásának okai között a volt szocialista országokban máshol is probléma a szakképzés nehézsége és korlátozottsága, a jövedelmi viszonyok és a szabadságjogok helyzete, azonban Romániában a magyar orvosok vonatkozásában külön ki kell emelni a kihelyezések rendkívül hátrányos gyakorlatát.

Az 1950-es évek végéig a Marosvásárhelyen végzetek számára az erdélyi megyékben, tartományokban kínáltak fel állásokat,

majd az évtized végén az akkori rektor önként (vagy rábeszélésre) vállalta, hogy orvosokat küld az elmaradott moldvai egészségügyi viszonyok javítására. Viszonylagos javulást követően, az 1980-as években felerősödött Románia homogenizálási politikája. Ez egyrészt a központi irányítás alatt álló kihelyezési rendszert érintette, másrészt azzal járt, hogy Marosvásárhelyen a felvételi vizsgákra tömegesen jelentkeztek az Erdélyen kívüli területekről.

Egy marosvásárhelyi kutatócsoport vizsgálta az Intézet végzőseinek kihelyezését 1972–1989 között. Ebben az időszakban az ország szinte minden megyéjébe helyeztek magyar anyanyelvű orvost, többségüket a Kárpátokon túlra, főleg Moldvába. Egyes években a Kárpátokon túlra helyezettek száma jóval meghaladta az átlagot. Így például 1984-ben a kihelyezés a magyar anyanyelvű új diplomások 88,23 százalékát érintette. Nyilvánvaló, hogy a kihelyezési gyakorlat nemcsak az asszimilációt, hanem (menekülési útként) elsősorban az elvándorlást ösztönözte. [9]

Újabb kutatások a végzetek magyarországi kitelepüléséről

■ 2009-ben a budapesti és a marosvásárhelyi orvosegyetemek professzorai közös kutatást végeztek, amelyben újabb, hitelesen alátámasztott szám adatokkal szolgálnak a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemen végzett magyar orvosok magyarországi kitelepüléséről. [10] A továbbiakban a kutatás módszertanának lényegét, legfontosabb eredményeit és következtetéseit ismertetjük.

Rövid módszertan

Magyarországban az orvosok/fogorvosok (a továbbiakban orvosok) nyilvántartásának átfogó rendezésére kormányrendelet adott utasítást, amely elrendelte az orvosok kötelező nyilvántartásba vételét. [11] Ennek megfelelően 1960-ban országos keresztmetszeti adatfelvétel történt, amely azóta is jogfolytonosan működik. Később hatályba lépett ugyan a Magyar Orvosi Kamarát létrehozó törvény, de ez csak az alapnyilvántartás és a működési nyilvántartás kettéválását

eredményezte. [12] A honosított diplomák esetén a nyilvántartás adatokat szolgáltat az oklevelet kibocsátó egyetemről – esetünkben a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyászati Egyetem (MOGYE) –, valamint a diplomaszerezés évéről.

Marosvásárhelyen a dékáni hivatalok szolgáltatják a végzettek létszámával kapcsolatos adatokat, amelyek a legutóbbi évek kivételével az egyetem egyik kiadványában is megtalálhatóak. [13] A kutatók a potenciálisan Magyarországra kivándorlók köréhez sorolták a magyar nyelvű oktatásban részesülők mellett azon magyar nemzetiségűeket is, akik román tagozaton végeztek.

Jóllehet a MOGYE diplomásainak körében Magyarország számít kiemelt célországának, a román és magyar nyelvű évfolyamokból kivándorlás más országokba is történt. Kezdetben az orvosok és fogorvosok Németországot, Svédországot, Izraelt és az Egyesült Államokat részesítették előnyben, újabban az Egyesült Királyságban, Olaszországban, Kanadában és a világ számos más táján is megjelentek.

Eredmények

A 2009 márciusában elvégzett keresztmetszeti vizsgálat szerint Magyarországon a működési engedéllyel rendelkező orvosok száma 33 211, és közöttük 2544 főnek van honosított diplomája, ami 7,66 százalékos aránynak felel meg. Fogorvosok esetében a teljes működő létszám 5524, és körükben 9,2%-os a honosítottak részesedése ($N = 509$).

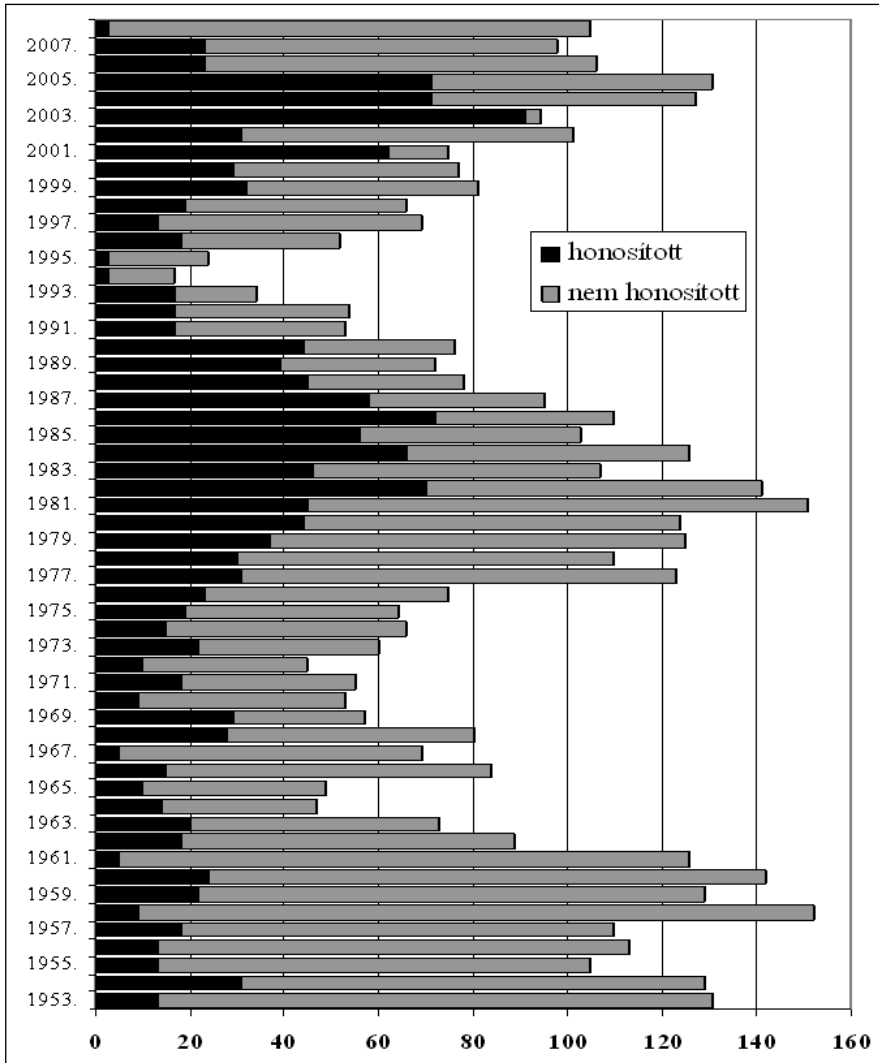
Másrészt Magyarországon 1953 és 2008 között összesen 3486 orvosi diploma honosítása történt, amiből Marosvásárhely részesedése $N = 1629$, azaz 46,73 %. A statisztikai elemzés alapján két csúcs figyelhető meg. Az első csúcs 1990-ben jelentkezett ($N = 629$), az 1989-es magyarországi és romániai rendszerváltozást követően. A második csúcs 2005-ben volt tapasztalható, egy évvel azután, hogy Magyarország csatlakozott az Európai Unióhoz. Az 1990-es hullámban 629 orvosból 415 (65,98%) volt marosvásárhelyi, 2005-ben pedig 190-ből 95 (50,0%). Ezek az adatok az évenkénti honosítások számát jelzik.

A Marosvásárhelyről honosított összes orvos diplomáinak kiadási évét megvizsgálva az egyes évek bevándorlásának évfolyamok szerinti összetételét is megállapíthatjuk, és azt is kiszámíthatjuk, hogy az egyes évfolyamok milyen arányban képviseltetik magukat Magyarországon. Az összesített adatok szerint az 1953–2008 között Marosvásárhelyen végzett magyar orvosok létszáma $N = 5012$ a 9375 végzettből, a Magyarországon honosítottak száma $N = 1629$. Egyszerű számítással megállapítható, hogy a MOGYE 1953–2008 között végzett magyar hallgatóinak 32,5 százaléka Magyarországra telepedett, és ott folytatott, folytat orvosi tevékenységet.

Évfolyamos bontásban a 32,5 százalékos számtani átlag jelentősen eltérő egyedi arányszámokból áll össze, amelyeknek értéktartománya 3,97 százaléktól (1961-es évfolyam) 96,8 százalékig (2003-as évfolyam) terjed. Az utóbbi szám azt jelenti, hogy a 2003-ban végzett évfolyam csaknem teljes egészében (94 orvosból 91) Magyarországon dolgozik.

Az egyes évekre leképzett adatok grafikai bemutatása által egészében áttekinthetjük az 1953–2008 közötti orvosi migráció eredményeit és jelenségeit (1. ábra). Számszerűen alátámaszthatjuk a nyolcvanas évek magasabb elvándorlási hullámát, amelyet a rendszerváltást követően újabban követtek. Ráadásul megállapítható, hogy a kétezres évek közepének kivándorlási statisztikái magasabbak a diktatúra éveiben mért adatoknál. Megállapíthatjuk, hogy nemcsak a szakmai nehézségek és az emberjogi hátrányos helyzet kedvez, kedvezett az értelmiség elvándorlásának, hanem a csábító anyagi és professzionális érvényesülési lehetőségek is. Ráadásul manapság Magyarország nem annyira csábító a Marosvásárhelyen diplomázottak számára, és amennyiben lehetőség adódik más országokban munkát vállalni, azok válnak egyre inkább célországgá.

Amennyiben az egyes évek belső migrációs dinamikáját kívánjuk feltárni, célszerű külön meghatározni az 1990-es és 2005-ös csúcs évfolyamos összetételét (2. és 3. ábra). Az 1990-es évben történt honosítások mö-



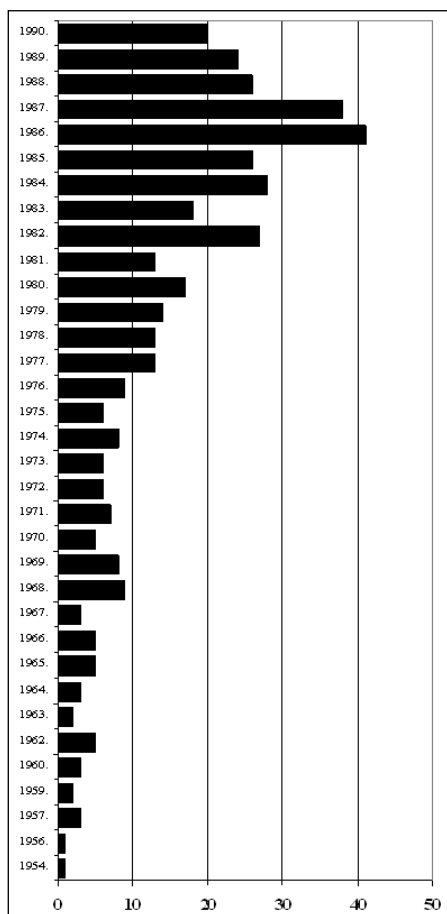
1. ábra: Marosvásárhelyi magyar orvosok évfolyamok szerinti létszáma 1953–2008 között (N = 5012) és a Magyarországon honosítottak (N = 1629) részesedése

gött igen széles évfolyamos összetételt találunk, amely az 1953-as diplomától az 1990-es diplomáig terjed, bár kétségtelen, hogy a csúcst a 1986-ban és 1987-ben végzettek képviselik. Ezzel szemben a 2005-ös évben honosított 95 orvos túlnyomó többsége (N=80) 2003-ban és 2004-ben végzett.

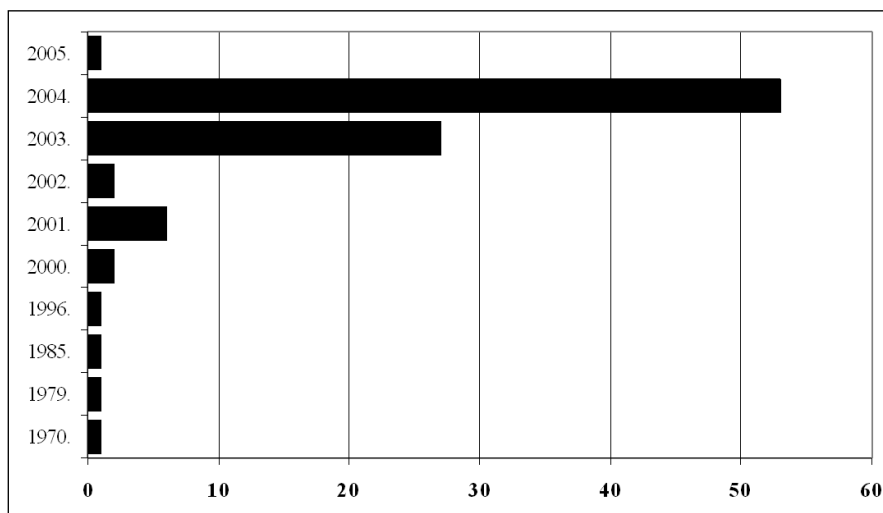
Az 1972–2008 közötti időszakban 647 fogorvos érkezett Magyarországra, és közöttük Marosvásárhely részesedése (N = 340) 52,55%-ot jelentett. A legnagyobb arányban (36:22) az 1968-as évfolyam van jelen Magyarországon. A fogorvosok esetében a bevándorlási hullámok hasonlítanak az orvosi

mintához, azonban a kétezres évek csúcsa nem 2005-ben, hanem két évvel később jelentkezett. A marosvásárhelyi fogorvosok döntő szerepet a maguk 103-as létszámával (74,1%) csak az 1990-es csúcs (N = 139) kialakításában játszottak. A második csúcst elsősorban más országokból érkező fogorvosok alakították ki.

Évfolyamos bontásban a honosított és a Marosvásárhelyen végzett fogorvosok aránya jelentős különbségeket mutat. Mástkülönben 1965–2008 között összesen 1825 fogorvos szerzett diplomát a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyyszerészeti Egyetemen, kö-



2. ábra: Magyarországon 1990-ben honosított marosvásárhelyi diplomás orvosok (N = 415) évfolyamok szerinti megoszlása.



3. ábra: Magyarországon 2005-ben honosított marosvásárhelyi diplomás orvosok (N = 95) évfolyamok szerinti megoszlása.

zülük 964 magyar anyanyelvű, többségük magyar nyelvű oktatásban részesült. A végzetkekből 340 személy települt át Magyarországra, ami több mint egyharmad részt tesz ki (35,94%).

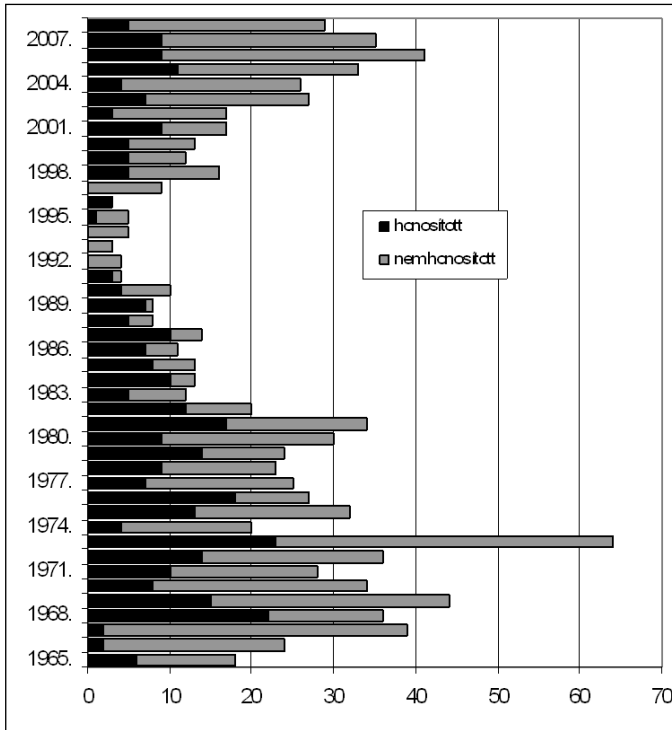
Az évek szerinti adatokat a 4. ábra tartalmazza.

A fogorvosok között csak az 1990-es csúcs évfolyamos összetételét (5. ábra) célszerű megvizsgálni, ugyanis az orvosokat érintő 2005-ös évi csúcs kétéves fáziskéséssel jelentkezett, de jelentős létszámot ekkor sem képviselt (N = 14).

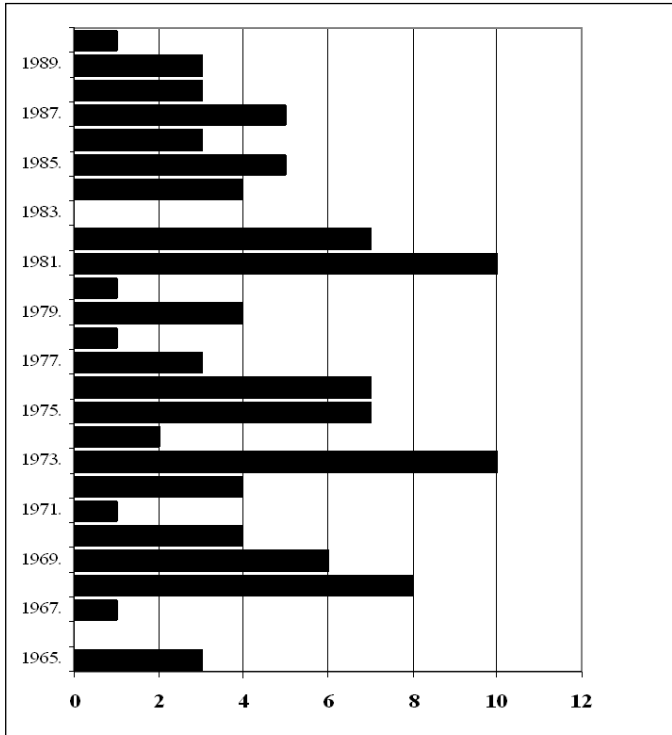
Az 1990-es évben honosított MOGYE-diplomák mögött igen széles skálán mozgó évfolyamos összetételt találunk, amely az 1965-ös évtől az 1990-es évig terjed. Két évfolyam nincs képviselve a honosítottak között, az 1966-os és az 1983-as, ami véletlenszerű jelenségnek tekinthető, bár kétségtelen, hogy egyik esetben sem volt jelentős a kiadott diplomák száma (24, illetve 12).

Következtetések

Az összesített adatok birtokában mind az orvosok, mind a fogorvosok tekintetében megállapíthatjuk, hogy a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem saját méreteihez képest igen jelentősen hozzájárul a magyarországi egészségügyi ellátás fenntartásához. A magyar orvosok csaknem harmada és a fogorvosok több mint harma-



4. ábra: Marosvásárhelyi magyar fogorvosok évfolyamok szerinti létszáma 1965–2008 között (N = 964) és a Magyarországon honosítottak (N = 340) részesedése



5. ábra: Magyarországon 1990-ben honosított marosvásárhelyi diplomás fogorvosok (N = 103) évfolyamok szerinti megoszlása

da dolgozott vagy jelenleg is dolgozik a magyarországi egészségügyi ellátásban.

Kutatásunkkal igazoljuk az utóbbi évtizedek hétköznapi tapasztalatait, és konkrét

adatokkal alátámasztjuk a Magyarországra irányuló romániai magyar orvosmigráció méreteit.

Ábrám Zoltán

■ IRODALOM

1. Balázs Péter: Külföldi orvosok bevándorlása Magyarországra az 1980–90-es évtizedben. *Lege Artis Medicinae* (LAM), 2002. 12. 32–42.
2. Cseke Péter: Magyar orvosok közt Moldvában. In: *Uő.: Látóhegyi töprengések. Kriterion Könyvkiadó, Buk., 1979; és Uő.: Hazatérő szavak. Szociográfiai riportok. Püski, Bp., 1993. 97–113.*
3. Barabás Béla – Péter Mihály – Péter H. Mária (szerk.): *A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 50 éve. A Magyarságtudományi Könyvtára, Bp., 1995. 285–318.*
4. Szöllősi Árpád: *A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem 1945–1995. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1995.*
5. Genersich Antal emlékkönyv születésének 150. évfordulója alkalmából. *Adatok a romániai magyar orvosok és gyógyszerészek munkásságáról. Szerk. Tankó Attila – Péter Mihály, Genersich Alapítvány, Bp., 1994. 91–95.*
6. Bocskay István: Fogorvosképzés Marosvásárhelyen. In: Tankó Attila – Péter Mihály: i. m. 1994. 96–98.
7. *Revista de Medicină și Farmacie – Orvosi és Gyógyszerészeti Szemle, MOGYE, 2005. 51. 1–75.*
8. Brassai Zoltán: Az erdélyi magyar nyelvű orvosképzés történeti vonatkozásai és jelenlegi gondolatai. In: Tankó A. – Péter Mihály: i. m. 91–95.
9. Péter Mihály: Adatok a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet végzőseinek kihelyezéséről. In: Barabás B. – Péter Mihály – Péter Mária: i. m. i. h.
10. Balázs Péter – Ábrám Zoltán: Marosvásárhelyi orvosok a magyarországi orvosi karban. *Magyar Epidemiológia, 2009. 6. 95–110.*
11. *A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1959. évi 8. számú törvényerejű rendelete az orvosi rendtartásról.*
12. 1994. évi XXVIII. törvény a Magyar Orvosi Kamaráról.
13. *Revista de Medicină și Farmacie – Orvosi és Gyógyszerészeti Szemle, MOGYE, 2005. 51. 87–164.*

FALUSI URBANIZÁCIÓ ÉS VÁROSI RURALIZÁCIÓ A SZÉKELYFÖLDÖN

Visszatekintés a szocialista életmódváltás következményeire

■ A volt szocialista országok városainak kialakulása nem egy organikusan lezajló folyamat eredménye volt, hanem a tömegesen bevándoroltak vagy betelepítettek térfoglalása, ami a központosított hatalom számára lehetővé tette a lakosság hatékonyabb ellenőrzését. A „sokoldalúan fejlett szocialista társadalom” eszméje tehát nemcsak a települések formáját igyekezett megváltoztatni, hanem a lakosság összetételét és életvitelét is.

Miként zajlott le a vizsgált korszakban az életmódváltás? Milyen gondokat vetett fel a falun az elvándorlás és városon a betelepülés? A helyi sajtóban megjelent olvasói levelek, valamint a szerkesztőségek által készített interjúk és cikksorozatok szemrevételezése, a

bennük rejlő információk egybevetése a levéltári forrásokkal és a vonatkozó szakirodalommal immár lehetővé teszi, hogy árnyaltabb képet alakítsunk ki a Hargita és Kovászna megyei társadalmi változásokról is.

Mobilitás és migráció

■ A városba költözésnek és az ingázásnak régi hagyománya van tájainkon.¹ A második világháború után viszont megváltoznak a mozgást befolyásoló tényezők. Már nem a spontán megélhetést biztosító időszakos elvándorlásokról beszélünk, hanem egy tudatos állampolitikáról. A hetvenes években a legfelsőbb pártvezetés rögeszméjévé – s eképpen a tervgazdaság részévé is válik, hogy